

Քրիստոսը և իր Եկեղեցին ըստ Դումիտրու Քահանա Ստանիլուաեի աստվածաբանության

Տ. Հեթում քահանա Թարվերդյան
Ախթալայի Ս. Աստվածածին Վանքի Վանահայր, Գուգարաց Թեմ
(Ախթալա, Հայաստան)
ter.hetum1988@gmail.com

Վճռորոշ բառեր՝ Քրիստոնեություն, ուղղափառություն, Եկեղեցի, Սուրբ Հոգի, Քրիստոս, խորհուրդ, Դումիտրու քահանա Ստանիլուաե

Христос и Его Церковь в богословии прот. Думитру Станилоэ

Иерей Хетум Тарвердян
Настоятель монастыря Св. Богородицы в Ахтале, Гугаркская епархия (Армения, Ахтала)
ter.hetum1988@gmail.com

Резюме: Это статья посвящена выявлению характерных особенностей Православия по богословию профессора протоиерея Думитру Станилоае, исходя из непреходящего опыта церковной духовной жизни во Христе как богообщения и обожения. Содержание православной веры и молитвы тождественно опыту древней Церкви и обращено к каждому человеку и человечеству в целом, какие бы исторические этапы ни затрагивали историческое бытие Церкви христовой как свидетельницы Пасхального благовестия о тайне воскресения и победы Жизни над смертью.

Ключевые слова: христианство, Православие, Церковь, святой дух, Христос, таинства, протоиерей Думитру Станилоэ

Christ and His church in theology of Dumitriu Staniloae

Fr. Hethoum Tarverdyan
(Armenia, Akhtala)
ter.hetum1988@gmail.com

Abstract: This article is devoted to revealing the characteristic features of Orthodoxy according to the theology of Professor Archpriest Dumitru Staniloae, based on the enduring experience of church spiritual life in Christ as communion and deification. the content of the Orthodox faith and prayer is identical to the experience of the ancient Church and is addressed to every person and humanity as a whole, no matter what historical stages affect the historical existence of the Church of Christ as witnesses to the Easter message of the mystery of the resurrection and the victory of Life over death.

Keywords: Christianity, Orthodoxy, Church, Holy Spirit, Christ, sacraments, perfection, Archpriest Dumitru Staniloae

20-րդ դարն ուղղափառ աստվածաբանության զարգացման առանձնահատուկ շրջան էր: Հունական եկեղեցում կային այնպիսի անուններ, ինչպիսիք են **Խ. Յաննարասը, Հովհաննես մետրոպոլիտը (Չիզիուլաս), Ի. Ռոմանիդիսը** և այլք: Ռուսական աստվածաբանությունը ևս տվեց հայտնի աստվածաբանների աստղաբույլ, ովքեր, սակայն, խորհրդային կարգերի պատճառով, ապրում էին Ռուսաստանի սահմաններից դուրս: Նրանցից արժանի է հիշատակել **Գ. Տյորովսկիին, Վ. Լուսկիին, Պ. Եվդոկիմովին, Ս. Վերխովսկուն, Ա Շմեմանին, Ն. Աֆանասենին** և այլն: Մերական եկեղեցու ներկայացուցիչներից անհրաժեշտ է նշել **Հուստինիանոս (Պոպովիչին), Աթանաս Եպիսկոպոսին, Ամփիլոքոս (Ռադովիչին):** Կարելի է առանձնացնել անգլիական

հատուկ ուղղափառ ավանդույթ, որն իր մեջ ներառում է այնպիսի աստվածաբաններ, ինչպիսիք են **մետրոպոլիտ Կալիստոսը, Է. Լաուս քահանան** ու ուրիշներ: Ֆրանսիական ամենավաղ ներկայացուցիչներից է **Օ. Կլեմանը:**

Վերոնշյալ ժամանակաշրջանի ռումինական աստվածաբանությունը հայտնի դարձավ համաշխարհային աստվածաբանական հանրությանը, որը հիմնականում պայմանավորված է Դումիտրու քահանա Ստանիլուաեի աշխատանքներով: Նա, իրավամբ, Ռումինիայի ոչ միայն աստվածաբանության, այլև հոգևոր ավանդույթների զարգացման ամենաազդեցիկ և նշանակալից գործիչն է: Կյանքի հետաքրքիր ընթացքը և բեղմնավոր գիտական և աստվածաբանական աշխատանքի շնորհիվ նրան

լայնորեն ճանաչեցին նաև հայրենիքի սահմաններից այն կողմ:

Դ. Ստանիլոն դեռևս բացահայտված չէ հայ ուսումնասիրողի կողմից տարբեր պատճառներով: Կարևոր փաստերից մեկն այն է, որ ռումինացի աստվածաբանի ամենակարևոր գործերը չեն թարգմանվել հայերեն, ինչը լրջորեն բարդացնում է Հայաստանի աստվածաբանական համայնքի ծանոթությունը տվյալ հեղինակի հետ:

Աստվածաբանության անցյալ՝ 20 – րդ դարը կոչվում է Էկզիստենցիալիզմի (գոյության փիլիսոփայություն) և մարդաբանության դար, երբ, հատկապես, շեշտվել են մարդու խնդիրը և նրա գոյությունը: Բայց եթե մենք անդրադառնանք եկեղեցական գիտական խնդիրներին, ապա 20-րդ դարը նաև եկեղեցականագիտության դար էր, երբ տարբեր քրիստոնեական եկեղեցիների միջև ակտիվ երկխոսությունը լուրջ հարցեր էր առաջացնում՝ հասկանալու եկեղեցու բնույթն ու սահմանները:

Դ. Ստանիլոն, ով Էկումենիկ շփումների ակտիվ մասնակից և կողմնակից էր, անհերքելի ճանաչում է վայելում՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ Ստանիլոնի Էկումենիկ շփումները ունեին իրենց հիմնական նպատակը՝ ուղղափառ եկեղեցու հոգևոր փորձը կիսել այլ քրիստոնեական դավանանքների հետ:

Բայց այժմ մենք կցանկանայինք առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել քրիստոսաբանության երկխոսության կատեգորիաներին և, որպես հետևանք, Դոմինիկո քահանա Ստանիլոնի Էկկլեզիոլոգիան (ուսումնասիրում է եկեղեցու էությունը, բնությունը և կառուցվածքը):

Աստվածաբանական բանականության այս պարադիգմը, նախևառաջ, կարելի է գտնել նրա «**Ուղղափառ եկեղեցու դոգմատիկներ**» [1, էջ 84] երկրորդ հատորում, «**Աստծո անմահ պատկեր**» [1, էջ 84-85], «**Հիսուս Քրիստոս կամ մարդու վերականգնում**» [1, էջ 86] գրքերում, ինչպես նաև մի շարք հոդվածներում: Մեր կարծիքով, աստվածաբանական այս հայեցակարգը աստվածաբանական ստեղծագործական պրոցեսի ամենահետաքրքիր պտուղներից մեկն է: Ստանիլոնն այսօր անհերքելի արդիականություն ունի. ինչպես նշել է պրոֆ. Կոնստանտին Կոման, Դ. Ստանիլոնն տեղափոխեց Քաղկեդոնի խորհրդի քրիստոնեությունը դեպի աստվածաբանական էության և էներգիայի տարանջատման հիման վրա կառուցված աստվածաբանական դիսկուրսի կենտրոն, որի հիմքը Ս. Գրիգոր Պալամասի աստվածաբանական հայացքներն էին [1, էջ 80]:

Ըստ Դ. Ստանիլոնի. «Քրիստոսով մեզ տրվեց հիմնարար խարխիս Աստծո հասկացողության համար» [3, էջ 109]: Աստծո խոսքի

երկրնական հիպոստատը ոչ միայն փրկության և աստվածացման սկիզբն է, այլև ստեղծվածի և չկիրառվածի միջև Աստծո և մարդու միջև երկխոսության բարձրագույն սահմանն է: Հետևաբար Քրիստոսը մեզ միանգամից երկու իրականություն է բացահայտում. Նա մեզ է բացահայտում Աստծուն և ցույց է տալիս, թե ինչ է պետք մարդուն: Է. Բարտոշը նշում է, որ մարմնացումը «Էպիստեմոլոգիական հիմք է մարդու փրկության համար և ամբողջ տիեզերքի վերափոխման ներկայություն» [6, էջ 222]:

Քրիստոնեական դիսկուրսում Էպիստեմոլոգիայի (ուսմունք գիտելիքի էության, հավաստիության և համոզմունքի ռացիոնալության մասին) շեշտը չափազանց կարևոր է երկխոսության աստվածաբանության համատեքստում, որը զարգացնում է Դոմինիկո Ստանիլոն: Իհարկե, պետք է խոսել այն մասին, թե ով է Տեր Հիսուս Քրիստոսը և ինչ է նա արել մարդու համար, և երկրորդ հարցը, ոչ պակաս կարևոր, մարդկանց կողմից Քրիստոսի ընկալումն է և բացահայտումը՝ Փրկիչ Աստծո իրականության իրական ընկալման միջոցով: Ստանիլոնն այսպիսի խոսքեր ունի. «Հավատի միջոցով բացահայտվում է Քրիստոսի մեջ Աստծո իրական հայտնությունը: Միրո միջոցով հավատացյալներին բացվում է Քրիստոսում հարստության կատարյալ ընկալման հեռանկարը: Միրո միջոցով հնարավոր դարձավ, որ հավատացյալները միասնության հասնեն Քրիստոսի և միմյանց հետ... Հույսի միջոցով, ինչը բացահայտում է ապագա լիարժեք մասնակցությունը Քրիստոսի առատությանը և դեպի Նրան առաջ շարժվելը» [3, էջ 109]:

Այսպիսով, Քրիստոսը ոչ միայն փրկություն է, այլև փրկության, Աստծո, մարդու և տիեզերքի բացահայտում: Տեր Հիսուս Քրիստոսը աստվածային ինքնագույն և ինքնաբացահայտման բարձրագույն իրականությունն է: Հետևաբար, լինելով Լոգոսի լինելիությունը, նա մեզ բացահայտում է Աստծո անհատական էակը, որն իր հերթին ընդգրկում է ամբողջ իրականությունը դրա ճանաչման հնարավորության մեջ: Հարկ է նշել, որ երկխոսության, կամ հաղորդակցության պարադիգմը հատկապես վառ է արտահայտվում եռյակաբանության մեջ: Ստանիլոնի՝ Աստծո ստեղծման, հայտնության և իմացության աստվածաբանության մեջ ակնհայտ է, որ քրիստոսաբանությունն ունի նաև երկխոսության գաղափարը կիրառելու իր ձևը: Խոսելով Քրիստոսի մասին, Ստանիլոնն նշում է հետևյալը. «Մարդ (այսինքն՝ Աստծո Որդին Քրիստոս) մարդկանց մեջ էր, Նա, որի կենտրոնը իր մեջ չէր, այլ Աստծո մեջ, քանի որ նա ուրիշ մարդ չէր, այլ Աստված»:

Նրա հետ այլ+ մարդկանց կողմից հաստատված փոխհարաբերությունները ոչ թե Աստծո սահմաններից դուրս ապրող փոխհարաբերություններ էին, այլ Աստծո հետ փոխհարաբերություններ: Նա մեր կենտրոնն է, քանի որ այս հիպոստատիկ կենտրոնը ուժ ունի Աստծուն գրավելու և բարություն ճառագելու այնպիսի եղանակով, որ այն գերազանցում է այն, ինչ կարելի է ասել զուտ մարդկային կենտրոնների մասին: Հավերժության համար մարդկային և անձնական կենտրոնը, որը նույնպես աստվածային է, տեղադրվել է ստեղծման կենտրոնում» [4, էջ 42]:

Տեր Հիսուս Քրիստոսը, մարդը լինելով իր տեսանելի արտաքինով, բնական հայտնության կրող էր, քանի որ յուրաքանչյուր մարդ Աստծո պատկերն է և իր գոյությամբ վկայում է Նրա էության մասին: Բայց Քրիստոսի երկխոսությունը կայանում է նրանում, որ Նա աստվածամարդ էր, և նրա աստվածային բնությունը ընկալվում է, որպես գերբնական հայտնություն, այսինքն՝ Աստծո Ռազավորության մասին միայն վկայում է մարդկային անձը՝ Քրիստոս: Այսպիսով, Քրիստոսը առավել վառ օրինակ է այն փաստի, որ բնական և գերբնական հայտնությունները անբաժան են և գտնվում են երկխոսական էքզիստենցիալ միասնության մեջ: Քրիստոսը և՛ մարդու, և՛ Աստծո պատմությունն է: Հետևաբար, յուրաքանչյուր մարդ, ով Քրիստոսի Մարդուն դնում է իր գոյության կենտրոնում, միանում է Աստծուն և, հետևաբար, տեղափոխվում է աստվածայնություն: Ըստ Է. Բարտոշի՝ Քրիստոսը Իր- մարմնավորման միջոցով ցույց տվեց, որ մարդկային բնությունն ունի «թափանցիկություն» Աստծո համար, այսինքն, իր բուն իմաստով, այն ունակ է աստվածացման [6, էջ 224]:

«Քրիստոսի մարդկային բնությունը զգում է կատարյալ մաքրություն և բացարձակ աստվածային սեր՝ հագեցված և ներթափանցված չմշակված աստվածային էներգիաներով: Այսպիսով, որոշակի իմաստով, մարդկության և Աստծո միջև երկխոսությունն ամբողջությամբ իրականացվում է Որդու կողմից, որի արդյունքում այս երկխոսությունը շարունակվում է մեր մեջ Նրա Խոսքի միջոցով» [6, էջ 226]:

Ըստ պրոֆեսոր Դումիտրու Ստանիլոսեի, Քրիստոս, ով մարմնավորում էր Լոգոսը, ցույց տվեց, որ մարդ արարածն է՝ «առավել ընդունելի դառնալու Աստծո հայտնության միջոց» [7, էջ 164]: Նա շարունակում է. «Մեր մարդկությունը հասնում է իր գագաթնակետին Քրիստոսի մեջ, քանի որ մասնակցում է սիրող ընկերակցությանը և Նրա աստվածային հիպոստատի բացարձակ կերպարին և դրանով իսկ մասնակցում է Նրա բացարձակ ազատությանը» [7, էջ 168]: Պատկերավոր խոսելով՝

Ստանիլոսեան ճանապարհ է գտնում հետևյալ պարադոքսի հետ. ստրկությունը Քրիստոսին իրական ազատությունն է (և այստեղ չի կարելի ուղղակիորեն զուգահեռ տեսնել Սուրբ Պողոսի աստվածաբանության հետ): Այսինքն՝ անհամեմատելի բարձր անձնավորության համար, սեփական անձից անվերապահ և կամավոր հրաժարվելը իրական ազատության պայման է: Երկխոսության կատեգորիան բացահայտվում է նոր եռանդով՝ Քրիստոսով փրկության հասկանալու գործում: Ըստ Դ. Ստանիլոսեի, փրկությունը անհնար է ընդհանրական և տիեզերագիտական համատեքստից դուրս [6, էջ 227]: Ընդհանրական մոտեցումը բնորոշվում է երկխոսության կատեգորիայով, բայց պրոֆեսոր Դումիտրուի համար այն գոյության մի ամբողջ ընկալում է՝ ինչպես «լինել»: Մարդը կոչվում է ոչ միայն անձնական փրկություն, այլ համայնքային փրկություն: Քրիստոսի ընկերակցությամբ մարդկանց մի համայնք ժառանգում է փրկության պարզներն իրենց ամբողջության մեջ, և ոչ միայն անհատապես: Այս ընդհանրական մոտեցման օրինակները կարելի է գտնել Սուրբ Գրքում: Մասնավորապես «Գործք Առաքելոց»-ում Պողոս առաքյալը ասում է այս արտահայտությունը. «Հավատացեք Տեր Հիսուս Քրիստոսին, և դուք և ձեր ամբողջ տունը կփրկվեն» (Գործք ԺԶ. 31):

Ակնհայտ է, որ փրկության ուղերձը ուղղված է ոչ միայն անհատականությանը, այլև ձգտում է համախմբել համայն անհատականությունը: Ավելին, նախադրյալ պետք է լինի, որ այս համայնքի մարդիկ կապված լինեն միմյանց հետ Քրիստոսի հանդեպ սիրո և հավատքի միջոցով: Եկեղեցին՝ Քրիստոսի Մարմնի կոչելը հենց հուշում է, որ բոլոր անդամները կարծես միմյանց հետ կապվել են Հաղորդության խորհրդի մեջ՝ չկորցնելով իրենց անձնական ինքնությունը: Այսպիսով, պրոֆեսոր Դումիտրու քահանա Ստանիլոսեի մոտեցումը խորապես արմատավորված է քրիստոնեության ակունքներում, որտեղ մարդկությունը դիտվում է իր սոտերոլոգիական (փրկչական) ամբողջականության մեջ, որում, սակայն, մարդը չի լուծվում, այլ ակտուալ է: Նա գրում է. «... Աստված ոչ միայն պատմությունը առաջնորդում է այն աստիճանի, որտեղ ինքն իրեն դրսևորելու է, այլև եկել է ուղղակիորեն պատմության մեջ, որպեսզի ամեն պահի գործի դրա մեջ» [8, էջ 165]:

Քրիստոսը եկեղեցու խորապես, ներքին գործողության իրականությունն է: Նրա շնորհը վերևից գերակատարված չէ, դա պատվաստում չէ, այլ ունյոլոգիական բնութագիր: Եթե մենք հաստատում ենք, որ Քրիստոս գտնվում է եկեղեցու ներսում, ապա նա յուրաքանչյուր քրիստոնյայի ներսում է, բոլորին միասին պահելով մեկ հասարակական տարածքում:

Որդու մարմնացումը, ըստ Է. Մեյթի, Երրորդության մեջ անհատականության բազմակարծության նշան է, քանի որ Երրորդությունը եզակի հասարակություն է՝ բնության և անձնական բազմազանության միասնությամբ: Եվ Քրիստոսն այն անձնավորությունն է, որը եկել է անհատականությունների համար, հետևաբար՝ այն փրկությունը, որը Նա քարոզում էր անհատականության լեզվով, երկխոսության և հաղորդակցման լեզվով, կարող է մարդկանց գաղափար հաղորդել Աստծո՝ որպես անձի արժեքային հարթության, իսկ անձի՝ որպես Աստծո կերպարի [9, էջ 155]:

Եթե մենք խոսում ենք եկեղեցաբանության մասին, որպես օրգանականորեն կապված քրիստոսաբանության հետ, ապա պրոֆետոր Դումիտրուս չի առանձնացնում եկեղեցին որպես առանձին իրականություն՝ ստեղծված աշխարհից դուրս: Նրա պատկերացմամբ՝ եկեղեցին այն միջոցն է, որով տիեզերքը հասնում է դեպի վերջնական աստվածայնացում և հոգևորացում՝ այն թափանցիկ դարձնելով Աստծուն [10, էջ 131-132]:

Եկեղեցին, հիմնվելով Քրիստոսի խնայող գործերի վրա, որոնք կազմում են մեկ և բաղկացուցիչ իրադարձություն, հասկացվում է նաև ամբողջական տեսանկյունից: Այսինքն՝ եկեղեցու ծնունդը տեղի չի ունեցել միայն Քրիստոսի խաչի տառապանքով, այլ տարածվում է մինչև Պենտեկոստն [10, էջ 132]:

Օգտագործելով Քրիստոսի ծառայության՝ որպես մարգարեի, արքայի և քահանայի ծառայության ավանդական տարբերությունը, Դումիտրուս Ստանիլոսեն նույնացնում է աստվածային ներկայության այդպիսի տեսակները հենց Եկեղեցուն: «Քրիստոսը շարունակում է ուսուցանել Իր Եկեղեցին որպես Մարգարե՝ լուսավորելով նրան, որ հասկանա Իր խոսքերն ու փրկարար գործերը յուրաքանչյուր պատմական համատեքստում» [4, էջ 238]:

Այսպիսով, Քրիստոսի ծառայությունը որպես մարգարե տալիս է եկեղեցուն կրթական գործառնություն: Քրիստոսի ծառայությունը՝ որպես քահանա, եկեղեցուն իրավունք է տալիս նշելու եկեղեցու ծնունդը [11, էջ 11]:

Եկեղեցին կոչվում է ըստ Ստանիլոսեի «Նոր Հաղորդությունը» [5, էջ 13], որտեղ իրականացվում է Հիսուս Քրիստոսի հաղորդությունը: Եկեղեցին իրականություն է, «որի մեջ Աստծո Խոսքը վերականգնում և ավելի բարձր մակարդակի վրա է բարձրացնում իր միասնությունը աշխարհի հետ, միասնություն, որը թերի էր արարքի և մարդկային մեղքի պատճառով դրա թուլացման միջոցով» [5, էջ 13]: Դումիտրուս քահանա Ստանիլոսեի հասկացության մեջ եկեղեցին Քրիստոսի շարունակական հաղորդությունն է [5, էջ 13], այն ուղիղ

հաջորդականություն ունի Իր մարմնավորման հետ՝ որպես մուտք դեպի մարդու պատմություն: Ռ. Ռոբերտսընը այստեղ նշում է, որ եկեղեցին, չնայած Քրիստոսի շարունակական մարմնացում է, բայց այն չպետք է խառնվի Քրիստոսի հետ: Այն չի լուծվում դրա մեջ: Եկեղեցին համագործակցում է ամբողջ Սուրբ Երրորդության հետ՝ միավորված Նրա Աստծո Որդու և Սուրբ Հոգու հետ, ովքեր պաշտում են իր մարդկային իրականությունը [12, էջ 19]:

Այսպիսով, ըստ Դումիտրուս Ստանիլոսեի, եկեղեցին ձևավորվում է Հաղորդության միջոցով [13, էջ 100], քանի որ Հաղորդությունը լիովին իրական է Որդու և Սուրբ Հոգու ներկայության իրականության մեջ: «Եկեղեցին տեսանելի է, քանի որ դա փրկության սովորական և հատուկ գործիք է նրանց համար, ովքեր մասնակցում են սրբություններին և ապրում են տեսանելի աղոթքի համայնքում: Բայց եկեղեցական կազմակերպությունից դուրս, դրա կողքին կան շատ մարդիկ, ովքեր կատարում են Աստծո կամքը, և որոնք, ըստ երևույթին կատարելով Նրա կամքը, իրենց մեջ կրում են Աստծո ներկայությունն ու գործողությունը և, այդպիսով, նպաստում են Աստծո խաղաղության պլանների կատարմանը՝ դրանով իսկ լրացնելով Քրիստոսի գործերը եկեղեցու միջով» [14, էջ 531]:

Խոսելով եկեղեցու բնույթին մասին՝ Դումիտրուս գրում է. «Եկեղեցին դիտվում է որպես կենդանի օրգանիզմ, որը պահպանվում է Սուրբ Հոգու կողմից միասնության մեջ, ընկալվում է, որպես եկեղեցուն միջանձնային փոխհարաբերություններ, որպես անձնական հոսք, որը ծագում է Քրիստոսից՝ որպես գլուխ, և անդամներ կապում միմյանց և գլխի հետ: Դա անհնարին է դարձնում Քրիստոսի խորհրդավոր մարմնում առաքելության իրականացմանը եկեղեցական համայնքից ներս...: Սուրբ Հոգին, որը հասկացվում է, որպես բոլոր հավատացյալների և բոլոր հոգևորականների փոխհարաբերություններ, անհնար է դարձնում անհատապաշտությունը, որպես այդպիսին և նվիրապետական բացառիկությունը» [15, էջ 47]: Նման աշխույժ անհատական մոտեցմամբ Դումիտրուս քահանա Ստանիլոսեն եկեղեցական իրականությանը չափազանց կարևոր է համարում Սուրբ Երրորդության անձերի միմյանց հարաբերության և առաքելության ճանաչումը: Երրորդության ներսում միջանձնային ենթադրողականությունը պետք է իր մարմնավորումը գտնի եկեղեցում, մարդկանց միջև, այդ դեպքում եկեղեցական համայնքն ու անհատ քրիստոնյան կկարողանան իրականացնել իրենց ունեցած նպատակը՝ աստվածացումը: Եթե համայնքը համահունչ չէ Երրորդության կյանքին, ապա այդ նմանության

բացակայության պատճառով աստվածացման ուղղությամբ շարժման ներքին դինամիկան կլինի կամ թույլ կամ անհնար: Յուրաքանչյուր քրիստոնյա կոչված է նմանվել Քրիստոսին, և եկեղեցին, որպես համայնք, պետք է դառնա Երրորդության նման: Դրոֆեսոր Դումիտրու Նում է. «Սուրբ Երրորդությունն ինքնին արտացոլված է երկնային և եկեղեցական նվիրապետության եռամաս թագավորությունում և նրանց գործունեության մեջ: Աստված այն Հայրն է, ով իջնում է մեզ Իր Որդու և Խոսքի միջոցով, վերջինս մեր ներսից իջնում է Սուրբ Հոգու միջոցով, փորձի լիարժեքության միջոցով» [16, էջ 74]:

Ամփոփելով մտքը, չի կարելի չհասկանալ, թե ինչպես են օրգանականորեն տարբեր աստվածաբանական թեմաները հյուսվում միմյանց՝ իրենց ամբողջության մեջ ստանալով իսկական պատկերացում: Եկեղեցին Քրիստոսի մարմին դիտարկելը այնպիսի օրգանական մոտեցում է, որը թույլ է տալիս մեզ տեսնել այն ոչ թե մեկուսացման մեջ, այլ իրադարձությունների, աստվածաբանական խնդիրների և դրանց համատեքստում: Դումիտրուն իր քրիստոսաբանության և եկեղեցաբանության մեջ կարևոր է դարձնում իր աստվածաբանական շինությունները՝ ընթերցողներին գրելով դարաշրջանի լեզվով: Եկեղեցու համատեքստում անհատականության և անձերի միջև երկխոսության խնդիրը արտահայտվում է հատուկ ձևով՝ Քրիստոսի համատեքստում, որպես ստեղծված և չկիրառված, աստվածային և մարդու միջև երկխոսության վերջնակետ: Դումիտրուն ոչ միայն տեսաբան էր, այլև փորձեց աստվածաբանությունը դարձնել եկեղեցական կյանքի և մտքի անբաժանելի մաս: Ելնելով վերը նշված մտքերի օրինակից՝ մենք կարող ենք ասել, որ Քրիստոսի՝ որպես անհրաժեշտ և կենդանի փրկող անձնավորություն համարելը, որը ապրում է Իր Եկեղեցու անդամների մեջ՝ անընդհատ վերակենդանացնելով Իր ներկայությամբ և Սուրբ Հոգու շնորհով, կառուցում է քրիստոնեական հավատքի հիանալի դինամիկ պատկեր՝ հենց որպես կյանքի ուղի, և ոչ թե վարդապետություն:

Օգտագործած գրականության ցանկ

1. **S. Հեթում քահանա Թարվերդյան** Սուրբ հայրերի ավանդության անխոնջ թարգմանիչը և մեկնաբանը՝ Դումիտրու քահանա Ստանիլուա: // «Регион и мир», գիտավերլուծական հանդես, հատոր X, № 6, 2019:

2. **Коман К. протопресв.** Священник Думитру Станилоэ: переводчик, истолкователь и продолжатель святоотеческой традиции // XVII Ежегодная богословская конференция ПСТГУ: Материалы. Т. 1. М.: Изд-во ПСТГУ, 2008:
3. **Stăniloae D.** Teologia Dogmatică Ortodoxă. Vol. I. București, 2003:
4. **Stăniloae D.** Teologia Dogmatică Ortodoxă. Vol. II. București, 2003:
5. **Stăniloae D.** Teologia Dogmatică Ortodoxă. Vol. III. București, 2003:
6. **Bartoș E.** Dynamics of Deification in the Theology of Dumitru Stăniloae // Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology / Ed. by **L. Turcescu**. Iași, Oxford, Palm Beach, Portland: The Center for Romanian Studies, 2002:
7. **Stăniloae D.** Chipul nemuritor al lui Dumnezeu. Vol. I. București: Cristal, 1995. Stăniloae D. Revelation as Gift and Promise // Theology and the Church / Tr. R. Barringer. N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press, 1980:
8. **Stăniloae D.** Revelation as Gift and Promise // Theology and the Church / Tr. R. Barringer. N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press, 1980:
9. **Matei E.** The Practice of Communion in Social Trinitarism: A Theological Evaluation with Reference to Dumitru Stăniloae and Jürgen Moltmann: A Dissertation ... Doctor of Philosophy. Pasadena, 2004:
10. **Mănăstireanu D.** Dumitru Stăniloae's Theology of Ministry // Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology / Ed. by L. Turcescu. Iași, Oxford, Palm Beach, Portland: The Center for Romanian Studies, 2002:
11. **Turcescu L.** Introduction // Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology / Ed. by **L. Turcescu**. Iași, Oxford, Palm Beach, Portland: The Center for Romanian Studies, 2002:
12. **Roberson R. G.** Contemporary Romanian Orthodox Ecclesiology. The Contribution of Dumitru Stăniloae and Younger Colleagues. Romae, 1988:
13. **Miller Ch.** The Gift of the World. Edinburg: T&T Clark, 2000:
14. **Stăniloae D.** Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox // Ortodoxia. 1967. № 4:
15. **Stăniloae D.** Sfintul Duh și sobornicitatea Bisericii // Ortodoxia. 1967. № 1:
16. **Drăguliu G.** Pseudo-Dionysios the Areopagite in Dumitru Stăniloae's Theology // Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology / Ed. by **L. Turcescu**. Iași, Oxford, Palm Beach, Portland: The Center for Romanian Studies, 2002:

*Сдана/Հանձնվել է՝ 14.05.2020
Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 17.05.2020
Принята/Ընդունվել է՝ 19.05.2020*